

Astrid Elkjær Sørensen

Når pæne piger strejker

EN ANALYSE AF OFFENTLIGT ANSATTE DANSKE KVINDERS STREJKEKULTUR 2008

En stor del af det danske såvel som det skandinaviske arbejdsmarked bliver reguleret gennem overenskomstforhandlinger. En af lønmodtagernes vigtigste våben i disse forhandlinger er truslen om at gå i strejke. Det er dog et historisk faktum, at danske kvinder hidtil har været markant mindre strejkevillige end mænd og generelt haft ry for at være mindre fagpolitisk engagerede (Thörnqvist 2010:201-203). Denne artikel undersøger de offentligt ansatte kvinders strejke i Danmark 2008. Igennem dette uddrages der en række centrale pointer, som kan bidrage til at forklare, hvorfor især kvinder ansat i omsorgsfag tit har været modvillige til at gå i strejke, og hvorfor de, når de endelig går i strejke, har gjort det på en markant anderledes måde end mænd. Slutteligt diskuterer jeg, hvilke konsekvenser disse forskelle havde for strejkens effektivitet såvel som på samfundets kønsopfattelse.

BAGGRUNDEN FOR STREJKEN I 2008

I Danmark blev den første overenskomst med ens takster for mænd og kvinder indgået i 1973, og i 1976 vedtog det danske Folketing ligelønsloven, der forbød at gøre forskel i løn på baggrund af køn: Dvs. samme løn for samme arbejde. I 1986 blev den danske ligelønslov ændret efter en EU-dom til, at der skulle gives lige løn for arbejde af samme værdi. (Bjørst 2006) Trods disse ændringer i overenskomst og lovgivningen er det danske løngab dog forblevet cirka det samme som i 1971, nemlig omkring 18-21 % (Larsen 2010:8).

Ligestilling mellem kønnene og herunder ligeløn har ikke været noget stort tema i Folketinget og medierne, efter den danske kvindebevægelse mistede sit momentum i midten 1980'erne (Dahlerup 1998:375). Dette er af kønsforskere blevet forklaret med, at der i Danmark synes at herske en vis bevægelsesafhængighed i forhold til kønspolitiske spørgsmål, som

generelt er blevet bragt til Folketingets opmærksomhed gennem udenomsparlamentarisk pres (Fiig 2006). Heraf at ligestilling mellem kønnene i Danmark politisk set er relativt svagt institutionaliseret, og i perioder uden pres fra neden risikerer at blive et glemt område.

Vi skal helt frem til anden halvdel af 2000'erne før ligelønskravet for alvor fik en renaissance i Danmark. Dette skete, da flere offentligt ansatte fra kvindedominerede fag¹ simultant rejste ligelønskravet på ny i forbindelse med de store velfærdsdemonstrationer i 2006-2007 (Elkjær Sørensen 2014). Ligelønsdebatten blev herved genoplivet i medierne såvel som i Folketinget. Kravet om lønforhøjelser til de offentlige 'kvindefag' blev båret med ind i de offentlige overenskomstforhandlinger 2007-2008, og var grunden til, at flere offentligt ansatte kvinder valgte at strejke i foråret 2008.

TEORETISK BAGGRUND

I min undersøgelse trækker jeg på den amerikanske post-strukturalist Judith Butlers teori om kønsmatrixen. Butler beskriver kønsmatrixen som det net af strukturelle forventninger til de to køns opførsel, som ligger i samfundet (Butler 1993). Disse strukturelle forventninger er ikke nedskrevet som love og kun sjældent direkte formuleret, men fungerer alligevel stærkt regulerende for det enkelte menneskes adfærd i og med, at vi konstant udfører den strukturelt dikterede adfærd og dermed både skaber og opretholder matrixen.

I dansk kontekst er Butler blandt andet blevet brugt af professor i socialpsykologi Dorte Marie Søndergaard i en analyse af unge akademikers måde at gøre og tænke køn på (Søndergaard 1996). I undersøgelsen viser Søndergaard, hvordan Butlers teori fungerer i praksis på en afgrænset gruppe i en bestemt kulturel kontekst (Lykke 2008:65-66). I sin undersøgelse anvender Søndergaard Butlers et, til tider lidt komplicerede, begrebsapparat, som en konkret tegnanalyse. Herigennem understreges deessentialisering i Butlers performancebegreb, da tegn i semiotikken ikke er bærere af absolutte betydninger – men derimod får deres betydning igennem den kulturelle kontekst, som afsender og modtager befinder sig i:

Tegnet på kroppen er et begreb, der skal fungere fremmedgørende for et fænomen, som fremstår så selvfølgelig for os, at vi næsten ikke kan få øje på det. Og for lige at præcisere: Det, der i sin kulturelle indforståethed bliver usynligt for os, er ikke mænd og kvinder. Enhver kulturel aktør kan i reglen umiddelbart udpege mænd og kvinder i en forsamling [...] Det er altså ikke mænd og kvinder, der bliver usynlige for os. Det, der bliver usynligt, er det, mænd og kvinder er konstrueret af. Det er det, mænd og kvinder *kan* være og leve, og det er alt det, de *ikke* kan være og leve, fordi de skal være mænd og kvinder. (Søndergaard 1996:90)

Det er med inspiration i Søndergaards anvendelse, at jeg i artiklen anvender Butlers teori omkring kønsmatrixen og kønsperformance til at forklare kvinderne fra de kvindedominerede fags opførsel og prioriteringer. Forstået således, at mit udgangspunkt også er, hvordan køn konstant gøres og forhandles, og ikke så meget om, hvad køn er. I min analyse vil jeg ligeledes også komme ind på, hvordan og hvorledes kvindefagene så at sige skubbede til den etablerede kønsmatrix.

DEN AFGØRENDE FOLKESTEMNING

Der har været teoretiseret over, om den såkaldte danske model² også gør sig gældende ved overenskomstforhandlinger i det offentlige (Jørgensen 2010:155). Dette indeholder dog grundlæggende 3 problemer:

1. I det offentlige er arbejdsgiver også lovudøver og budgetmyndighed, hvilket forhandlingsmæssigt betyder, at staten har nogle flere handlemuligheder end en privat arbejdsgiver. Dette rejser også spørgsmål ved, hvorvidt man kan hævde, at forhandlingen forgår uden indblanding fra statens side.
2. Det offentlige kan i sidste ende ikke konfliktes økonomisk ihjel, dels fordi regeringen ville gribe ind, længe før dette skete, og dels, fordi en strejke i det offentlige på den korte bane ofte sparer penge i form af sparede lønkroner. I det private spares der selvfølgelig også lønudgifter, men her er der til gengæld et tab af produktion og profit – hvilket sjældent er tilfældet i det offentlige.
3. Strejker i det offentlige kan sjældent være altomfattende. Dette gælder især for personalet i sundhedssektoren, der er udelukket fra at bruge midler som total arbejdsnedlæggelse, da dette ville koste menneskeliv.

Dette kan muligvis være en del af forklaring på, hvorfor kvinder historisk set har strejket mindre end mænd – men det gør også, at en strejke i det offentlige, og hermed i alle de store kvindefag, nødvendigvis kommer til at foregå under andre betingelser. Da både regeringen og de lokalvalgte er, i hvert fald indirekte, indblandet, bliver en af disse forskelle, at befolkningens holdning til konflikten er vigtig. For de indblandede politikere vil jo gerne genvælges, og derfor er det for farligt for disse at gå imod en bred folkestemning.

Strejkerne i 2008 blev i høj grad en kamp om befolkningens gunst, hvor de kvindedomineerede fagforeninger, KTO³ og regeringen alle forsøgte at vende stemningen til deres fordel ved at plante historier i medierne eller købe annoncer. Strategien fra KTO og regering gik i høj grad på at underminere kvindefagernes troværdighed så meget som muligt. Fx offentliggjorde KTO, at social- og sundhedsassistenterne havde fået tilbudt mere end de 12,8 % i lønstigning inden forhandlingernes sammenbrud. En historie FOA's formand Dennis Kristensen dog hurtigt lukkede ned i medierne ved at udtale, at skulle FOA have sagt ja til denne aftale, havde andre lavtlønnede kvinder, fx pædagogmedhjælperne og plejehjemsassistenterne, fået mindre, og det ville have været urimeligt (Jacobsen & Pedersen 2010:200).

Både FOA og Sundhedskartellet syntes begge at frygte mediehistorier om, hvordan patienter kom i livsfare eller fik varige mén af strejken. Der blev derfor gjort meget ud af at opstille et effektivt nødberedskab og få kommunikeret ud, at der ikke var grund til nervøsitet: ”Borgerne skal ikke være bange for at blive svigtet, hvis de er i livstruende eller førlighedsstruende situationer. Connie Kruckow, formand DSR” (Jacobsen & Pedersen 2010:203).

Kravet om ligeløn til kvinderne ansat i omsorgsfagene fik i 2008 ca. 45 % af de offentligt ansatte til at erklære konflikt – hvilket førte til de største strejker og demonstrationer i Danmark siden 1985. Foto: Torben Kastrup

FOA oprettede desuden en hotline, hvor brugere og pårørende kunne ringe ind med spørgsmål og bekymringer vedr. strejken (Jacobsen & Pedersen 2010:204). Disse kommunikative tiltag viser, at de strejkende og deres fagforeninger fandt det yderst vigtigt, at der ikke under nogen omstændigheder kunne stilles det mindste spørgsmålstejn ved sundhedsarbejdernes dedikation og ansvarlighed. Under strejken fastholdt kvindefagene et solidt flertal i befolkningen både for strejken samt deres lønkrav (Jacobsen & Pedersen 2010:202).

Dette store fokus på at have folkestemningen med sig eksemplificerer, hvordan en strejke i det offentlige foregår på andre vilkår end i det private. I det private er målet ikke primært at vinde befolkningens sympati, men snarere at ramme modstanderen så hårdt på pengepungen, at denne giver efter. Dette har også en kønsmæssig side i og med, at der er en overvægt af kvinder i de offentlige sektorer og en overvægt af mænd i den private sektor – hvilket betyder, at de fleste kvinders løn forhandles på andre præmisser end de fleste mænds.

HUMORENS NØDVENDIGHED

Strejkerne i 2008 var på mange måder usædvanlige. For sygeplejerskerne blev den knap 9 uger lange strejke den for DSR (Dansk sygeplejeråd: De danske sygeplejerskers fagforening) længste nogensinde (Nissen-Petersen 2008). For pædagogerne i BUPL (Børne- og ungdomspædagogernes landsforbund: De danske pædagogers fagforening) var det første gang, at man ikke nedlagde arbejdet overenskomststridigt (Enoksen 2008). For de

kortuddannede kvinder fra FOA (Fag og Arbejde: Danmarks tredjestørste fagforeninger, organisere primært kvinder med kort uddannelse herunder folk ansat i hjemmeplejen) var strejken usædvanlig i og med, at man strejkede på både kommunalt og regionalt niveau, og dermed faktisk kørte to strejker sideløbende (før kommunalreformen i 2007 forhandlede man kun på et plan). Således indgik FOA forlig med KL (Kommunernes Landsforeninger) den 5. maj 2008, hvorefter strejkerne stoppede på lokalt plan, men fortsatte på regionalt niveau.

Overalt i landet var der meget stor aktivitet blandt de strejkende, hvilket udmøntede sig i et væld af forskellige aktioner og demonstrationer organiseret på græsrodsplan. Alle organisationerne kørte selvstændigt deres egne strejker, men disse havde alligevel mange fællestræk, og lokalt valgte de strejkende ofte at samarbejde på tværs af faggrupper. Dette kan ses som et udtryk for, at de strejkende i kraft af deres kønsmærkede fag opfattede sig som et samlet interessefællesskab, og at tidligere stridigheder på baggrund af uddannelseslængde var glemt eller i hvert fald skubbet i baggrunden.⁴ Dette store fællesskab synes at have haft stor betydning for de strejkende. I hvert fald fremhæver mange af de strejkende de fælles aktioner som værende de bedste, fx: ”Men det allerbedste var at være med i det store fælles optog gennem byen sidste tirsdag sammen med sundhedskartellet og BUPL Århus.” Jytte Svensson, sosu-vikar Aarhus. (Sørensen mfl. 2008:47).

Ved overenskomststrejkerne er det altså ikke urimeligt at fremstille de medvirkende som en samlet kvindebevægelse organiseret omkring en fælles ligestillingsdagsorden. Dette er interessant, da en sådan bevægelse ikke har været til stede i Danmark siden starten af 1980'erne. Når jeg bruger udtrykket kvindebevægelse, vil jeg gerne understrege, at det ikke skal opfattes således, at fagenes mandlige medlemmer ikke var med, men de strejkende havde en klar og fælles selvforståelse om sig selv som værende kvindefag og tildelt en lavere løn, fordi de var kvinder eller arbejdede i stereotyp kvindejob.

Den bevidsthed ift. at arbejde i kvindefag, ser vi da også tydeligt i alle deltagende fagforeningers kampagner, der alle havde et tydeligt kønsperspektiv. Sygeplejerskerne og plejepersonalet fra FOA markerede det direkte med skrevne slogans som ”offentlige koner vil have flere kroner” og ”ligeløn, det handler om vilje” på bannere, T-shirts og skilte (Birte Sørensen mfl. 2008:27, 79). Pædagogerne derimod valgte en mere underspillet strategi ved at lave alt materiale såsom bannere, T-shirts og foldere i farven magenta (stærk pinklilla), der i vores kultur typisk associeres med det feminine. De strejkende valgte desuden hovedsagelig at lave deres aktioner og happenings humoristiske og venlige. Befolkningen blev således ikke mødt af alvorlige strejkende med røde faner, men oftere af små grupper af fx dansende sygeplejersker, pædagoger på prinsessepicnic eller social- og sundhedsassistenter, der delte gær ud for at få lønnen til at hæve (Sørensen mfl. 2008:51, 62, 45).

Denne venlige og humoristiske strejkestil er anderledes end den taktik, man ellers plejer at møde i forbindelse med arbejdskampe i Danmark, hvilket jeg uddyber senere i artiklen, men den er også interessant set i forhold til den danske ligestillingsdebat. Denne har ry for

at være polariseret, og ”feminisme” bliver af mange danskere opfattet som et kontroversielt begreb, der giver associationer til sure og mandehadende kvinder. Dette har haft den konsekvens, at mange feministiske debattører i Danmark ofte har brugt meget tid og skriveplads på at vise, at de ikke passer ind i den stereotyp (Fiig 2006:163-165). Dette forhold betyder, at det er svært for et individ eller en gruppe (særligt en kvindedomineret gruppe) at få sat et ligestillingsemne på dagsordenen uden at blive stigmatiseret som sure feministe og herigennem tabe mulighed for at påvirke den brede samfundsdiskurs.

Det ligner en prinsessefest, men det er ikke for sjov. Pædagogerne var under strejken mestre i at sælge deres budskab gennem en blanding af selvironi, gadeteater og underspillede pointer. Foto: Torben Kastrop

Ved at bruge humor, ja ligefrem ironi, som BUPL gjorde det, ved at bruge hyperfeminine farver og prinsesse tema, undgik mange af de strejkendes aktiviteter dette stigma. Hvordan det? Jo, humor kan ses som invitation til en alternativ virkelighedsfortolkning og kan ligeledes bygge bro mellem forskellige ståsteder såvel som være et middel til overvindelse af ubehagelig stemning (Wahl mfl. 2005:121). Følgelig snakker man ofte om den forløsende latter. Ergo afmonterer brugen af humoren altså noget af den negativitet, folk umiddelbart møder ligestillingsspørgsmål med. Ironi, som fx pædagogernes overdrevne feminine udtryk, kan ses som en parodisk korrekt kønsperformance over den feminine kønsrolle. Et andet eksempel er sygeplejerskernes forkærlighed for at positionere deres få mandlige kollegaer i front med de mest feministiske skilte, og hermed fremstille det maskuline som bevægelsens feministiske front. Begge eksempler er effektive måder at dekonstruere

magtstrukturer på (Gherardi 2011:42). Ironi fungerer nemlig som en implicit udstilling og en kritik oftest gennem en mimen af den kritiserede struktur. Denne mimen fungerer i tomrummet mellem det udsagte og det mente (Gherardi 2011:118), og tilskueren til den ironiske handling vil i henhold til det sproglige velvillighedsprincip selv gå ind og forsøge at forstå, hvorfor denne dobbelttydighed finder sted⁵ (Møller Nielsen 2010:33-41). Igennem denne afkodning og den følgende forståelse af ironiens pointe inddrages tilskueren i analysen og udfordringen af magtstrukturen, og herigennem opstår der en mulighed for, at denne forandres. BUPL's overdrevne mimen af den feminine kønsrolle og den diskurs, som knytter sig hertil, kan faktisk ses som underminering af netop dette: Men da denne underminering er både humoristisk og ironisk, skaber og forudsætter den fælles forståelse, samtidig med, at den gør det umuligt at udpege pædagogerne som sure feminist.

FOA's medlemmer demonstrerede altid med deres karakteristiske 'varme hænder'. Således signalerede de, at kampen for en bedre løn var stærkt sammenknyttet med kampen for mere og bedre velfærd. Foto: Jakob Esben

NÅR LIGELØNSKRAVET SKAL FORENES MED KALDSTANKEN.

Kvindefagene brød altså i 2008 med resten af fagbevægelsen ved de offentlige overenskomstforhandlinger og gik i strejke, fordi de ønskede en højere lønstigning, end de kunne få ved forhandlingsbordet, og også helst højere end de ikke kvindedominerede offentlige fags lønstigning. Det var dog en udfordring for de offentligt ansatte kvinder at gå på barrikaderne for sig selv. Dette kan man se afspejlet i, at næsten ingen af kvinderne siger, at de er i konflikt for højere løn, fordi de personligt vil have flere penge. Langt de fleste gange angiver, at en højere løn skal sikre fagets fremtid, for ellers vil man ikke kunne tiltrække de unge. ”Ellers er vi sygeplejersker et uddøende folkefærd, unge sygeplejersker

vil ikke finde sig i så dårlig en løn’. Åse Jensen, Sygeplejerske/demenskoordinator” (Sommer b 2008: uden sidenumre).

Hermed bygger de strejkede et narrativ op om, at de offentligt ansatte gik på gaden for borgerne og velfærdsstatens skyld, og ikke deres egen. Dette kan der selvfølgelig være en mediemæssig fordel i, da det skaber sympati i befolkningen, men det har næppe kun været taktik, der fik så mange strejkende til at komme med den samme begrundelse igen og igen. En del af begrundelse kan nok også findes i kønsmatrixen, og de strukturelt dikterede kønsroller, der findes heri. I det danske samfund beskrives kvinder ofte som omsorgsgivende og milde, og dette billede er ekstra stærkt i omsorgsfagene, hvor der er over 100 års erhvervshistorie for kaldsarbejde og fravalg af strejkevåbnet ud fra patienthensyn. Dette billede passer dårligt med højtråbende strejkende, og det er derfor ikke overraskende, at de strejkende i 2008 prøvede at sætte deres handlinger ind i et narrativ, som ligger nogenlunde indenfor kønsmatrixen; muligvis for at gøre strejken legitim overfor resten af samfundet, men nok i ligeså høj grad for at få det til at passe ind i egen selvforståelse.

Denne altruistiske mentalitet var dog også truende for strejkens effektivitet. Flere steder påtog sundhedspersonalet udtaget til nødberedskab, at det ikke måtte kunne mærkes for borgerne, at der blev strejket. I disse tilfælde udvandedes strejken i og med, at målet med en strejke jo netop er at presse modstanderen ved ikke at udføre nødvendigt arbejde. Denne nærmest overdrevne pligtfølelse ses tydeligt i følgende henvendelse til FOA fra en tillidsrepræsentant på et plejehjem: ”Kan vi ikke bare aflyse konflikten i morgen, så vi lige kan få vasket borgerne og givet dem lidt omsorg? Så kan vi med god samvittighed forsætte strejken dagen efter.” (M. Nielsen 2008).

Kønsmatrixen dikterer således en bestemt måde at strejke på for de offentligt ansatte kvinder – eller måske snarere forholde sig til det at være strejkende på – der gav en fordel i henhold til at vinde sympati, men en ulempe mht. at sikre en effektiv strejke. En bekræftelse af, at kvinder (ofte) strejker anderledes end mænd, får vi fra Jan Lyng, der oprindeligt var byggeriarbejder, men skiftede til at være servicearbejder i det offentlige, og derfor deltog i strejkerne i 2008 gennem FOA. (Rohweder 2008:23-29) Jan Lyng havde stor strejkeerfaring fra sit gamle erhverv, og han forholder sig kritisk til måden at strejke på i sit nye erhverv: ”Efter min mening blev strejken til en oplysningskampagne i stedet for en arbejdskamp. Den kunne have været blodigere og mere kraftfuld, og så havde jeg måske også fået en bedre løn.” (Rohweder 2008:29)

I citatet giver Jan Lyng også udtryk for, at han kæmper for sin egen løn, hvilket er endnu en forskel fra kvindernes udsagn. Ligeledes synes Jan Lyng, at de faglige møder, der blev holdt i forbindelse med strejken var useriøse: ”Men de møder bar desværre ikke præg af arbejdskamp. Der var snarere tale om en kæmpe fødselsdagsfest for ’tante Olga’. Vi diskuterede ikke, vi sang sange og klappede. Efter min mening var det ikke seriøst, og jeg følte mig ærlig talt til grin.” (Rohweder 2008:25)

Dette står i modsætning til de mange beretninger fra kvindelige strejkende om, at strejken var både seriøs og velgennemført. Tag fx følgende citat fra sygehjælper Dorthe Andersen: ”Der var ingen, der var syge i de fem uger. Ingen der betragtede konflikten som en badeferie. Alle tog det meget seriøst. Vi fik et kanon sammenhold, og der opstod en helt utrolig solidaritet og fælles ånd.” (Rohweder 2008:34)

Så hvad Jan Lyngse ser som udtryk for mangel på diskussion, ser Dorthe Andersen altså som sammenhold. Denne diametralt forskellige oplevelse af den samme strejke kan måske være med til at forklare, hvorfor mænd og kvinder til tider har haft svært ved at enes indenfor fagbevægelsen.

Spørgsmålet er dog om kønsmatrixen ikke også flyttede sig igennem strejken i 2008 på trods af den delvise tilpasning til denne. For trods alt brød de offentlige kvinder jo med ideen om dem som tavse og altopofrende. Dette paradoks mellem på en gang at leve op til uskrevne normer og samtidig bryde med dem, beskriver Butler på følgende måde: ”I will not be a poor copy in your system, but I will resemble you nevertheless by *miming* the textual passage through which you construct your system and showing that what cannot enter it is already inside it (as its necessary outside.” (Butler 1993:45, kursiveret i original)

Omformuleret kan man således sige, at godt nok mimerede og performede de strejkende efter de etablerede, uskrevne regler i kønsmatrixen, men de kopierede dem ikke. Herigennem åbnede de op for den mulighed for forandring, der bliver tilgængelig, når man placerer sig på grænsen af det etablerede. For de strejkendes opførsel var ganske vist genkendelig som en korrekt performance over de uskrevne normer for kvinder i omsorgsfagene, men trak samtidig på elementer, der lå udenfor dette system; fx. protest, larmende opførsel og krav om forbedringer. Ergo var deres opførsel acceptabel, men alligevel skæv i forhold til den oprindelige kønsmatrix, hvilket så at sige lagde et diskursivt indre pres på kønsrollerne.

Denne ændring af kvinderollen syntes de strejkende også selv at være bevidst om. Fx udtalte pædagogmedhjælper Susanne Dalby kort efter strejken: ”(...) fordi en af de rigtig gode ting ved denne arbejdskamp har været, at de pæne piger slet ikke er så pæne mere.” (Rohweder 2008:49)

De aktive kvinder fra strejken i 2008 kan altså have været med til at gøre det nemmere og mere legitimt for kvinder at formulere og kæmpe for faglige krav, også selvom det foregår anderledes, end den mandligt dominerede fagbevægelse er vant til. Behovet for denne ændring finder vi i følgende citat fra FOA's formand Dennis Kristensen: ”Det er kommet fuldstændig bag på mig, hvordan de bliver ved med at stå der dag efter dag med knejsende hoved og råbe lige så højt som en havnearbejder.” (Moustgaard 2007: uden sidenumre)

De strejkende kvinder brød altså med en meget gammel kønsstereotyp i fagbevægelsen, en stereotyp, der var så stærk, at selv en af kvindedominerede fagforeningers egen formand var underlagt den.

KONKLUSION

De strejkende kvinder var nødt til at tænke i udtryksformer, der gjorde, at de ikke blev opfattet i en negativ feministisk ramme. Dette betød, at der under strejken i 2008 var stor fokus på at fremstå humoristiske, ironiske og venlige. Under mere klassiske (og traditionelt mandsdominerede) strejker er deltagerne ikke på samme måde nødt til at forholde sig til deres køn eller på anden måde arbejde for ikke at blive fanget i negative stereotyper. Derfor er det her legitimt for de strejkende at have et vredt udtryk og kræve

Sygeplejersker og pædagoger i samlet demonstration foran Christiansborg for at sende et budskab til politikerne om, at de også havde et ansvar for den manglende ligeløn. Foto: Torben Kastrup

ting direkte, da dette ikke giver negative associationer, men snarere tolkes i retning af viljefasthed og retfærdig harme. En traditionel strejke kræver hermed umiddelbart mindre af sine deltagere end de kvindedominerede fag i 2008, fordi de strejkende uden omsvøb eller større planlægning kan gå direkte ud og protestere over de forhold, som de finder uretfærdige. De kreative aktivitetsformer under overenskomststrejken i 2008 betød dog også, at strejken blev langt mere synlig, da mange af aktionerne under strejken gav både gode fotomuligheder og gode historier, hvilket gav stor og positiv pressedækning. De ekstra krav til de kvindelige strejkende betød altså ikke kun ekstra besvær, men også større synlighed.

Spørgsmålet er dog om strejker i det offentlige, og særligt i omsorgsfagene (hvori der er en stor overvægt af kvinder), ikke også er langt mere afhængig af at kommunikere positivt til både medierne og befolkning, da offentligt opinion her er langt mere vigtig end at ramme modstanderen økonomisk.

Højere løn blev ikke beskrevet af de deltagende kvindefag som et selvstændigt krav, men derimod som en forudsætning for en stærk offentlig sektor. Således var der altså hele forløbet igennem en historie om de demonstrerende som en del af en altruistisk bevægelse, der i ligeså høj grad kæmpede for brugerne af de offentlige ydelser som dem selv. Dette kan ses i sammenhæng med Butlers teori omkring kulturel forståelighed, hvor det var nødvendigt for strejkens legitimitet, både i samfundet og hos deltagerne selv, ikke at bryde totalt med de kulturelle forventninger til kvinder ansat i omsorgsjob.

De deltagende kvinders altruistiske narrativ betød altså, at de ikke brød fuldstændig med den fortælling om kaldsarbejde, der dominerer arbejdet i det offentlige (herunder særligt i sundheds- og plejesektoren). Denne tilpasning til kønsmatrixen betød dog, at strejkens effektivitet til tider blev truet, og at den mandlige del af bevægelsen til tider følte sig fremmedgjort.

BUPL, FOA og Sundhedskartellet endte alle med at indgå forlig, og ingen af strejkerne endte således med regeringsindgreb, som mange ellers havde spået. Alle forligene indeholdt en lille lønforbedring på omkring de 0,5 % i forhold til det oprindelige KTO-forlig og gik alle massivt igennem ved urafstemningerne blandt medlemmerne (Jacobsen og Pedersen 2010:213-215). Således fik alle de strejkende altså en større lønfremgang, end de kunne have opnået ved KTO-forliget, omend det endelige resultat lå langt fra deres erklærede mål på 15 %.

Måler man kun i lønkroner til den enkelte strejkende eller i, om ligelønsgebet flyttede sig procentvis, havde strejken kun ringe effekt. Dette skyldes for det første, at sprængningen af rammen var relativt begrænset. Herudover blev lønstigningerne ikke så høje, som fagforeningerne havde troet, da reguleringsordningen dikterede, at det offentlige aldrig må blive lønførende, hvilket endte med at umuliggøre dele af den aftalte lønstigning (politiken.dk 10.4 2009). Dette forhold var relateret til den globale finanskrise, og dens omfang og effekt har sandsynligvis været forholdsvis uforudset under overenskomstforhandlingerne i foråret 2008.

Bevægelsen opnåede således mere på et diskursivt niveau, dvs. i forhold til at forandre, hvordan vi betragter kvinder ansat i omsorgsfag, end de opnåede på realpolitisk niveau, dvs. i forhold til at sikre sig en lønstigning, der er reelt mindskede løngebnet mellem mænd og kvinder. Dette efterlader os med spørgsmålet, om de nuværende strukturer i det danske samfund simpelthen ikke havde de nødvendige åbninger til store realpolitiske forandringer i kvindefagenes løn. I så fald kan de diskursive ændringer bevægelsen opnåede, betragtes som det, der muligvis kan skabe de revner i strukturen, som åbner en mulighed for at opnå en regulær realpolitisk forandring i fremtiden.

REFERENSER

- Berge, Lars Kjell & Maagerø, Eva (red.) 2005: *Semiotics from the North. Nordic approaches to systemic functional linguistics*. Oslo: Novus Press.
- Cameron, Deborah 2012 [1995]: *Verbal hygiene*. 2. udg. New York: Routledge.
- Fairclough, Norman 1992: *Discourse and social change*. Cambridge: Polity press.
- Gregfelt, Maria 2009: *En naturläkemedelsannons vs. en redaktionell artikel*. Uppsats, Text och textdesign, ht 2009. Stockholm: Institutionen för nordiska språk, Stockholms universitet.
- Halliday, M.A.K. & Matthiessen, Christian M.I.M. 2004: *An introduction to functional grammar*. 3. udg. Reviderad av Christian M.I.M. Matthiessen. London: Arnold.
- Andersen, Sara & Frederiksen, Marie 2010: "Pæne piger kan også strejke – sygeplejerskernes strejke 2008", *Tidsskrift for Arbejdsliv* nr. 2, 2010.
- Bille, Marie 2011: "Uligeløn: Ekspert er vildt uenige", *Børn og Unge* nr. 1, 2011.
- Bjørst, Byrial Rastad 2006: "Ligeløn for arbejde af samme værdi", *Arbejderhistorie* nr. 2-3, 2006.
- Butler, Judith 1993: *Bodies That Matter: On the Discursive Limits of Sex*. New York: Routledge.
- Caraker, Emmett 2010: "Sundhedskartellet og overenskomst 2008". I: I Deding, Mette og Holt, Helle (red.) *Hvorfor har vi lønforskel mellem kvinder og mænd – en antologi om ligeløn i Danmark*. København: SFI
- Dabu 2008: "Fortsat opbakning til strejkende", *TV2 Nyhederne Online*, 22.5.2008.
- Dahlerup, Drude 1998: *Rødstrømperne – den danske Rødstrømpebevægelses udvikling, nytænkning og gennemslag 1970-1985*, Bind 2, København: Gyldendal.
- Enoksen, Ivan 2008: "OK 2008: Et stort skridt nærmere konflikten", *Børn og Unge* nr. 08, 2008
- Enoksen, Ivan, Bye Jensen, Vibeke og Hagemann, Steffen 2008: "OK 2008: Smal strejkesejr", *Børn og Unge* nr. 22, 2008
- Ferree, Myra Marx 2012: *Varieties of feminism – german gender politics in global perspective*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Fiiig, Christina 2006: "Det vigtigste er debatten". I Borchorst, Anette & Christensen, Ann-Dorte (red.) *Kønsrefleksioner – om magt og mangfoldighed*. Aalborg: Aalborg Universitets forlag.
- Gherardi, Silvia 2011: "Ways of knowing: Gender as a politics of knowledge". I Jeanes, Emma L. mfl. (red.) *Handbook of gender, work & organization*. West Sussex: Wiley
- Jacobsen, Kurt & Dorthe Pedersen 2010: *Kampen om den danske model – da sosu'erne rystede det etablerede system*. Viborg: Informations forlag.
- Jørgensen, Henning 2010: "Det offentlige aftalesystem og uligelønnen". I [Deding, Mette & Holt, Helle (red.) *Hvorfor har vi lønforskel mellem kvinder og mænd – en antologi om ligeløn i Danmark*, København: SFI.
- Larsen, Mona 2010: *Lønforskel mellem kvinder og mænd i 2007 – analyser for lønkommissionen*. København: SFI
- Lykke, Nina 2008: *Kønsforskning – En guide til feministisk teori, metodologi og skrift*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur.

- Lønkommissionen 2010: *Lønkommissionens redegørelse*, bind 1. Lønkommissionen. http://www.lonkommissionen.dk/lonkommissionens_medlemmer.html
- Moustgaard, Ulrikke 2007: "Farvel Florence Nightingale", *kvinfo.dk*, 16.9.2007.
- Møller, Trine 2011: "Feminist, ikke feminist". *Information*. 5.2.2011.
- Nielsen, Merete 2008: "Det var så den strejke". *Fag og Arbejde – fagbladet for FOA*. Nr 6, juni 2008.
- Nielsen, Niels Møller 2010: *Argumenter i kontekst – introduktion til pragmatisk argumentationsanalyse*. Frederiksberg: Samfundsfaglitteratur 2010.
- Nissen-Petersen, Sigurd 2008: "Den længste strejke". *Sygeplejersken* nr. 12, 13.6.2008.
- Pittelkow, Ralf 2008: "Pittelkow: Derfor blev indgrebet væk". *Jyllandsposten*. 1.6.2008.
- Ritzau 2008 A: "Citathistorie fra Politiken: 'Strejke har stor sympati hos danskerne'". 15.4.2008.
- Ritzau 2008 B: "Citathistorie fra TV2 Nyhederne: 'Fortsat stor opbakning til de strejkende'". 30.4.2008.
- Rohweder, Marianne Schjøtte 2008: *Kamp til stregen – 50 dage, der gjorde en forskel*. København: FOA
- Helle Thorning-Schmidt 2008: "1. maj 2008", taget fra *dansketaler.dk* 16.5.2013.
- Sommer, Christina 2008 A: "Den dag sygeplejerskerne gik...". *Sygeplejersken* nr. 9, maj 2008.
- Sommer, Christina 2008 B: "Kampgejt trods dødvande". *Sygeplejersken* nr. 11, august 2008.
- Sundhedskartellet 2008: "Nedsættelse af lønkommission stor sejr for Sundhedskartellet". *Sundhedskartellet.dk*. 17.9.2008.
- Søndergaard, Britta 2008: "Sygeplejerskerne stemte ja". *Sygeplejersken* Nr. 13, 27. juni 2008.
- Søndergaard, Dorte Marie 1996: *Tegnet på kroppen – Køn: koder og konstruktioner blandt unge voksne i akademien*. København: Museum Tusulanums Forlag.
- Sørensen, Birte mfl 2008: *Tid til nye tider – fotobog over OK08-strejkerne*. København: forlaget Arbejderen.
- Sørensen, Astrid Elkjær 2014: "Fra velfærdsbevægelse til ligelønsbevægelse – De offentlige kvinders kamp for ligeløn i forbindelse med forløbet omkring overenskomstforhandlingerne 2008". *Temp - Tidsskrift for historie* nr. 9, 2014.
- Thörnqvist, Christer 2010: "Kvinder og strejker – I nord og Internationalt". I Deding, Mette & Holt, Helle (red.) *Hvorfor har vi lønforskelle mellem kvinder og mænd – en antologi om ligeløn i Danmark*, København: SFI.
- Uoplyst skribent 2008 A: "OK 08: Klar til konflikt". *Børn og Unge* nr. 13, 2008.
- Uoplyst skribent 2008 B: "Politisk uro om ligelønskommission". *Berlingske Tidende* 14.4.2008.
- Uoplyst skribent 2009: "Gevinsten fra strejken forsvinder". *politiken.dk* 10.4.2009.
- Voller, Louise 2008: "Samfundet skal mærke konsekvenserne af strejken". *Information* 16.4.2008.
- Wahl, Anna, Charlotte Holgersson & Pia Höök 2005: "Ironi as a feminist strategy for women managers". I Johansson, Ulla & Woodilla, Jill (red.) *Irony and organizations*. København: Liber Copenhagen Business School Press.

NOTER

1. Defineret her som fag, hvor kvinder udgør langt størstedelen af de ansatte - dvs. 75 % eller mere.
2. Betegnelse for organisering af det danske arbejdsmarked, hvor det centrale element er de frivillige overenskomster, der indgås mellem arbejdsgiverforeningerne og fagforeninger. Arbejdsmarkedet i Danmark er således ikke primært reguleret af Folketinget, men af arbejdsmarkedets parter. Lignede modeller findes i de andre skandinaviske lande.
3. KTO (Kommunale Tjenestemænd og Overenskomstansatte) er et forhandlingsfællesskab for ansatte i kommuner og regioner. Normalt hører FOA og BUPL herunder, men da begge valgte at forhandle deres overenskomst i 2008 selvstændigt i stedet for i KTO-fællesskabet, endte KTO faktisk som en modstander for disse. KTO argumentation var, at et bedre resultat for de kvindedominerede fagforeninger ville underminere KTO's resultat ved denne overenskomst og deres autoritet ved kommende forhandlinger.
4. I 1990'erne såvel som 2000'erne har de kvindedominerede fagforeninger ikke arbejdet sammen eller støttet hinanden omkring krav om ligeløn, for eksempel kritiserede DSR i starten af 2007 hjemmehjælpernes strejke.
5. På disse sider redegør Møller Nielsen for, hvordan man rationelt altid forsøger at forstå meningen bag dens andens kommunikation, også selv om denne er pragmatisk tvetydig.

BILDMATERIAL

Bild på sida 36 är ett utsnitt av fotografiet "Flere hænder" av Jakob Esben.